

Rapport explorierend kwalitatief onderzoek

naar vertrouwensbanden van leerlingen op de middelbare school

Paulien Kreutzer, OneTwentyone
31 mei 2022, v3

Inleiding

Een veilige omgeving voor scholieren en onderwijspersoneel betekent meer dan een prettige sfeer op school. Het betekent dat iedereen zichzelf kan zijn op school en dat leerlingen en personeel bij problemen bij iemand terecht kunnen. Scholen investeren daarom in een goede vertrouwensband, prettig klimaat en heldere regels hoe met elkaar om te gaan. Zij proberen ook tijdig dingen die minder goed gaan te signaleren en gericht op te treden als dat nodig is.

Scholen zijn zelf verantwoordelijk voor het inrichten van veiligheid op school. Onderdeel hiervan is dat scholieren bij medewerkers van de school terecht kunnen met problemen. Het LAKS krijgt diverse signalen dat het zogenaamde netwerk van vertrouwen op middelbare scholen ondermaats is en dat dit negatief is voor het leerlingenwelzijn. De afstand die er door corona is ontstaan tussen leerling en school maakt dit vraagstuk nog actueler.

Omdat er nog weinig bekend is over dit onderwerp heeft het LAKS onderzoeksbureau OneTwentyone gevraagd het onderwerp vertrouwensbanden onder middelbare scholieren te onderzoeken. Het gaat om het uitvoeren van het onderzoek en het adviseren op basis van inzichten uit dit onderzoek.

Doel van het onderzoek is tweeledig:

- Inzicht in het netwerk van vertrouwen op middelbare scholen en hoe scholieren dit waarderen.
- Inzicht in welke vaardigheden en eigenschappen de ideale vertrouwenspersoon heeft volgens middelbare scholieren.

De hoofdvraag in dit onderzoek was: [Hoe waarderen middelbare scholieren de vertrouwensbanden op hun middelbare school nu en hoe zouden zij het netwerk van vertrouwen idealiter zien?](#)

OneTwentyone Jongerenonderzoek heeft in opdracht van het LAKS een explorerend kwalitatief onderzoek onder leerlingen gedaan om de vertrouwensbanden op school te onderzoeken.

Dit onderzoek heeft in schooljaar 2021/2022 plaatsgevonden. Door de maatregelen rondom corona heeft de uitvoering van dit onderzoek veel vertraging gekend. Uiteindelijk zijn we erg blij dat we dit onderzoek op vier middelbare scholen konden uitvoeren.

We bezochten in de periode januari tot en met april 2022:

- Het Element in Amersfoort, locatie Euroweg vmbo kb/bb – 85 leerlingen
- Waldorf Grotius in Delft – locatie vrije school onderbouw vmbo gl,tl/havo/vwo - 263 leerlingen
- Hyperion Lyceum in Amsterdam – vwo/atheneum/gymnasium - 850 leerlingen
- Haags Montessori Lyceum in Den Haag, vestiging Nassaulaan havo/vwo - 1.250 leerlingen

We hebben op deze vier scholen in totaal met 51 leerlingen gesproken. In groeps gesprekken en duo-interviews hebben wij het onderwerp vertrouwensbanden uitgebreid besproken. De onderzoekspopulatie is een mix van leerlingen van het vmbo (basis, kader, gl en tl) , havo en vwo. De leerlingen zijn tussen de 12 en 18 jaar oud.

	vmbo basis en kader	vmbo gl, tl	havo/vwo	vwo/gymnasium
jongens	2	1	9	10
meiden	12	2	8	7

De vier scholen die wij bezocht hebben waren ook divers qua grootte, locatie en onderwijsvisie en zijn daarmee op basis van deze kenmerken een

afspiegeling van middelbare scholieren in Nederland. Uiteraard zijn de resultaten van dit onderzoek niet representatief. Een grootschalig onderzoek naar dit onderwerp is aan te raden.

In dit rapport staan de uitkomsten van dit onderzoek.

Omdat er recent ontwikkelingen geweest zijn op het thema sociale veiligheid en de nieuwe minister van Onderwijs, Dennis Wiersma, een nationaal meldpunt sociale (on)veiligheid gaat opzetten, hebben we gaandeweg het onderzoek besloten dit ook mee te nemen in de interviews. We hebben een aantal leerlingen gevraagd om hun reactie op het initiatief van de minister van onderwijs om een nationaal meldpunt op te richten voor ouders en leerlingen. Hieruit blijkt dat leerlingen nog skeptisch zijn over een meldpunt en dat het opzetten van een effectief meldpunt intensieve aandacht vraagt. Betrek hierbij ook de ideeën en visie van leerlingen.

“Ik heb er geen vertrouwen in.” Jongen, 15 jaar.

“Je krijgt dan waarschijnlijk zo’n automatisch bericht want ze kennen je klas en situatie niet.” Jongen, 14 jaar

“Je stapt er denk ik ook niet zo snel heen, je hebt er geen binding mee.” Meisje, 16 jaar.

We bedanken alle scholen voor de hartelijke ontvangst en alle leerlingen voor hun eerlijkheid over het onderwerp vertrouwensbanden op school.

Hoofdstuk 1 De resultaten

1.1 Een vertrouwensband, wat is dat voor scholieren?

Een vertrouwensband kun je als scholier met verschillende mensen hebben, op en buiten school. Medeleerlingen en vrienden, maar ook de mentor, de afdelingsleider (op kleine locaties) en de conciërge of medewerkers van de administratie werden genoemd. Ieder persoon kan iets anders bijdragen.

"Mijn vriendinnen helpen stress weg te halen, mijn ouders relativëren en mijn mentor helpt me beter te plannen." Meisje, 18 jaar.

Er zit een verschil tussen het netwerk van vertrouwen dat op school officieel is geregeld en het eigen gevoelsmatige netwerk van leerlingen. Er is daarmee een formeel en informeel netwerk van vertrouwen op de scholen die we bezochten. Op de ene school ligt het informele en formele netwerk dicht bij elkaar en op de andere ver van elkaar af. Op scholen waar de band met de mentor afwezig of niet sterk is, gaan de leerlingen met problemen naar docenten met wie ze de vertrouwensband wel voelen. Een vertrouwensband moet opgebouwd worden.

Opvallend was dat op twee scholen die wij bezochten leerlingen en docenten elkaar bij de voornaam aanspreken en dat er ruimte is voor gesprekken buiten de lesstof om tijdens de les. Het lijkt erop dat deze leerlingen minder drempels ervaren om met docenten te praten, ook over dingen die minder goed gaan. Het informele netwerk ligt hier (deels) over het formele netwerk.

"We spreken hier ook leraren aan met hun voornaam en dat is ook wel anders dan op veel andere scholen, dat helpt wel. En docenten beginnen de les ook vaak met een rondje van hoe gaat het enzo." Meisje, 15 jaar.

"Het is makkelijker je verhaal te doen bij docenten die niet alleen met de les bezig zijn maar ook over zichzelf iets delen. Meisje, 14 jaar.

Leerlingen geven aan dat zij zeker niet zomaar met problemen naar iemand toegaan alleen omdat het zijn of haar functie is. De persoon moet integer zijn, jou (een beetje) kennen en bovenal moet deze persoon te vertrouwen zijn. Ook zien we een verschil in perceptie van de functie van een mentor en een functie van een vertrouwenspersoon voor de leerling. Een vertrouwenspersoon bezoek je als je je verhaal kwijt wil, naar een mentor ga je als je wilt dat er ook echt iets gedaan wordt naar aanleiding van je verhaal.

"Je moet een klik hebben met iemand, bijvoorbeeld met dezelfde humor en dan komt het goed." Jongen, 14 jaar.

"Je moet erop kunnen vertrouwen dat je hem of haar kunt vertrouwen." Meisje, 14 jaar.

"Hier wordt zelfs alles wat je aan een vertrouwenspersoon vertelt doorverteld." Meisje, 16 jaar.

"Je kan heel snel met iemand een band voelen en iemand die jou echt laat uitpraten enzo en dan maakt het niet uit van die persoon kan 15 of 30 zijn, of 12. Dat maakt niet uit, als die band er is dan is het goed." Jongen, 15 jaar.

"Ik weet na drie seconden in een gesprek met een nieuwe mentor: dit wordt iets of niets." Jongen, 14 jaar.

De meeste leerlingen gaven in onze gesprekken aan dat zij hun ouders en beste vrienden zien als de belangrijkste vertrouwenspersonen. Bij (ingewikkelde) problemen zouden zij eerst naar hen toe gaan. De tweede persoon die genoemd wordt door leerlingen is de mentor op school. Deze persoon benaderen zij vooral als het probleem de hele klas aangaat of als (de verwachting is dat) jouw persoonlijke probleem zorgt voor problemen met schoolwerk

en/of prestaties.

Een mentor is goed als hij of zij;

- ook mentaal en fysiek aanwezig is als je geen problemen hebt;
- proactief is. Als hij of zij ziet dat het niet goed met je gaat of dat je bijvoorbeeld slechte cijfers haalt dan zelf contact met je zoekt om te vragen hoe het met je gaat;
- pas in actie komt als de leerling dat zelf wil;
- moeite doet om je te leren kennen door echt tijd en aandacht aan je te besteden.

1.2 Hoe ziet het netwerk van vertrouwen eruit en wat weten leerlingen hiervan?

De meeste leerlingen die wij hebben gesproken kunnen bij hun mentor terecht. Voor veel leerlingen voelt dit als een vertrouwenspersoon. Scholen noemen de mentor ook vaak 'een eerste aanspreekpunt'. Een mentor besteedt volgens de leerlingen veel tijd aan de 'leerlingen met problemen' en voor leerlingen met wie het goed gaat, is er minder tijd en ruimte binnen het mentoruur. Daarnaast besteden de meeste mentoren tijd aan leren-leren. Dus onderwerpen zoals plannen, deadlines, toetsen, et cetera. Er is in de beschikbare tijd vaak weinig ruimte voor het bespreken van andere/persoonlijke zaken.

"Ik ben niet iemand die veel over zichzelf gaat vertellen in een mentorles en veel dingen kun je niet waarnemen." Meisje, 18 jaar.

"Vorig jaar hadden we een mentor die altijd gesprekjes doet met leerlingen die niet zulke goede cijfers hadden maar nooit met de leerlingen die goed gingen." Meisje, 16 jaar.

Op één van de vier scholen die wij voor dit onderzoek bezocht hebben, hebben zij in plaats van een mentor een coach voor de leerlingen. Deze coach heeft zes leerlingen onder zijn of haar hoede en heeft daar per week een lesuur de tijd voor. Aanzienlijk meer dan een 'gewone' mentor die vaak een lesuur heeft voor een hele klas. De leerlingen waren positief over hun coach, maar gaven aan dat ook leerlingen met een 'echt' probleem meer aandacht krijgen. De meeste leerlingen vonden dit niet echt vervelend. Als de klik met hun coach goed is, dan kunnen zij ook terecht met hun problemen als dat nodig zou zijn.

Maar niet alle leerlingen zijn positief over hun mentor. Ze zijn dan met name niet te spreken over een mentor die weinig moeite doet om de leerlingen echt te leren kennen. Of over een mentor die niet te vertrouwen is omdat die dingen doorvertelt aan andere docenten en/of ouders, of over een mentor die jongeren niet echt begrijpt.

"In de eerste heb ik een mentor gehad daar had ik helemaal niks aan (grimast). Ze maakte geen contact met me. Ze had geen aandacht voor het persoonlijke, ze had niet zoveel met het persoonlijke denk ik." Meisje, 15 jaar.

Leerlingen geven aan dat zij graag zelf hun mentor zouden kiezen. Ze kiezen dan het liefst voor een vakdocent die ze kennen en waarmee ze een klik voelen. Ze geven wel aan dat ze dan denken dat bepaalde mentoren vaak worden gekozen en sommige nooit. En dat het wel 'lullig' is voor de mentor die je dan niet meer wilt. Kortom, dit zou alleen kunnen slagen als dit open en eerlijk gebeurt en meer gaat over een mismatch tussen bepaalde leerlingen en mentoren dan over persoonlijkheid of niet goed functioneren.

"Het probleem met kiezen is dan wel dat sommige mensen niet als mentor gekozen zullen worden." Jongen, 14 jaar.

Voor veel leerlingen is de mentor of coach diegene die de

deur moet openen naar bijvoorbeeld de afdelingsleider of vertrouwenspersoon. Een directe verbinding tussen de leerlingen en de vertrouwenspersonen ontbreekt dan. Dit kan voor leerlingen betekenen dat als zij geen goed contact hebben met hun mentor of niet willen dat een mentor van iets af weet, ze moeilijker in contact komen met de vertrouwenspersoon.

"Je moet je mentor vragen wie de vertrouwenspersonen zijn dus als je niet echt een relatie hebt met iemand dan kom je ook niet bij de volgende terecht." Meisje, 18 jaar.

"Om in contact te komen met een vertrouwenspersoon moet je eerst naar je coach." Jongen, 15 jaar.

Leerlingen voelen daarnaast een grote drempel voor het bezoeken van een vertrouwenspersoon. De meeste leerlingen weten niet wie het zijn en/of waar ze zitten. Ook heerst het idee dat je een 'echt' of 'groot' probleem moet hebben voordat je op deze persoon kunt afstappen. Ook vraagt het zelf actie van een leerling. Leerlingen geven niet graag toe dat zij problemen hebben en de stap om zelf naar iemand toe te stappen die je niet kent, is vaak groot.

"Vertrouwenspersoon heb ik wel over gehoord, maar nog nooit gezien. Het is een soort mythe." Jongen, 14 jaar.

"Ik weet niet eens wie de vertrouwenspersoon is." Meisje, 16 jaar.

De leerlingen van alle vier de scholen gaven aan dat zij hun school beschouwen als een veilige omgeving voor leerlingen en medewerkers. De leerlingen van één van de scholen gaven aan dat zij wel het gevoel hebben met hun problemen terecht te kunnen bij vrienden, hun mentor en bij docenten met wie zij een goede band hebben. Maar dat zij er niet zeker van zijn dat wat zij vertellen altijd vertrouwelijk wordt behandeld. Van een andere locatie van dezelfde school, waar we ook onderzoek hebben gedaan, waren de leerlingen er

niet zeker van dat iedereen op school zich even veilig voelde. Opvallend was dat deze leerlingen de structuur van zorg op hun school niet konden benoemen.

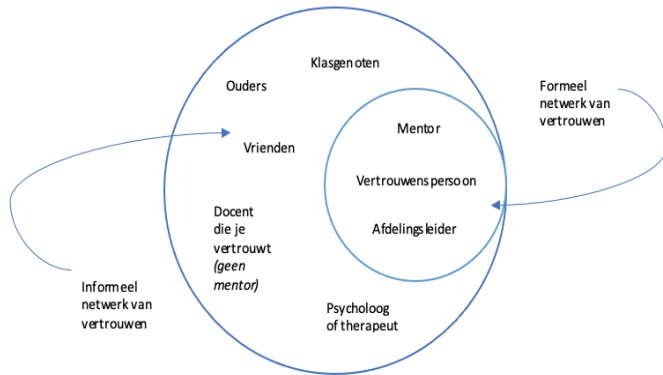
We hebben van elke school bekeken wat zij in hun schoolgidsen en leerlingenstatuten geschreven hebben over vertrouwensbanden en vertrouwenspersonen. Hieruit kunnen wij concluderen dat alle scholen een ondersteuningsstructuur bieden en dat staat beschreven naar wie de leerlingen toe kunnen gaan met welk probleem. In de gesprekken met leerlingen bleek deze kennis (personen en soort issues) bij de meerderheid van de leerlingen niet aanwezig te zijn.

De meeste leerlingen weten dat ze bij hun mentor op school terecht kunnen als zij problemen hebben. De vertrouwenspersoon is minder bekend. Belangrijk is dat diegene die je in vertrouwen neemt, jouw vertrouwen niet beschaamd. De functie die deze volwassene in de school officieel heeft, is niet van belang als je alleen je verhaal kwijt wilt. Dan is een klik met de docent of medewerker doorslaggevend. Zodra jouw persoonlijke situatie invloed heeft op jouw schoolprestaties gaan leerlingen naar die personen die op school iets voor hen in gang kunnen zetten (mandaat hebben). Bijvoorbeeld een mentor of de afdelingsleider.

Als het formele netwerk van vertrouwen op school minder stevig is, of leerlingen niet het gevoel hebben dat de aangewezen volwassenen te vertrouwen zijn, stappen zij met hun problemen naar medeleerlingen, docenten die ze wel vertrouwen, ouders en/of vrienden. Zij creëren als het ware hun eigen informele netwerk.

De vertrouwenscultuur lijkt voor een groot deel te bepalen hoe tevreden leerlingen zijn over het aanwezige netwerk van vertrouwen en/of zorgstructuur in de school. Meer dan of er volwassenen zijn die op papier aangewezen zijn als personen waar je terecht kan met jouw problemen: zoals een

mentor en/of vertrouwenspersoon. Het informele netwerk van vertrouwen valt idealiter over het formele netwerk van vertrouwen op school heen cq. vult het informele netwerk aan.

Voor problemen die duidelijk gelieerd zijn aan de school, weten de meeste leerlingen het formele netwerk in te zetten. Voor persoonlijke problemen lijkt dat minder te gebeuren. We zagen op een aantal scholen dat oudere leerlingen hier een rol kunnen spelen en onderdeel waren van het netwerk van vertrouwen. Zoals eerder beschreven: juist voor leerlingen die een minder sterk informeel netwerk hebben, dus niet bij ouders en/of vrienden terecht kunnen, is het formele netwerk van vertrouwen op school belangrijk. Daarom is het belangrijk dat hier onderzoek naar gedaan wordt en dat scholen hierin verbeteren.

1.3 Waar ga je als leerling heen in welke probleemsituatie?

We hebben leerlingen in zowel de groeps gesprekken als de

duo-interviews, 12 vignettes (fictieve verhalen) voorgelegd. We hebben hen de opdracht gegeven zich in te leven in de situaties en aan ons te vertellen in welke situaties zij naar welke personen (op of buiten school) zouden gaan. De zes onderwerpen waarop de situatie zijn gebaseerd, komen uit het onderzoek van Stichting School & Veiligheid (2021).

Over het algemeen zien we dat scholieren met problemen die in een klas of tussen klassen bestaan naar een mentor of afdelingsleider willen gaan. Met persoonlijke problemen gaan zij het liefst naar hun ouders en/of vrienden en als het invloed heeft op hun schoolprestaties of aanwezigheid op school, naar een mentor of naar een vertrouwenspersoon (mits daar vertrouwelijke banden mee zijn). Hieronder schetsen we de vignettes die we hebben voorgelegd met daarbij een kort stukje over waar de leerlingen naartoe zouden gaan bij deze situaties.

Persoonlijke problemen en problemen in de thuissituatie

- Mijn ouders hebben me twee maanden geleden verteld dat ze gaan scheiden. Nu wonen we nog allemaal in één huis want het is moeilijk voor mijn moeder een eigen huis te vinden. Zij maken continu ruzie over alles en straks moet ik gaan kiezen bij wie ik wil wonen. Ik wil dat alles wordt zoals het vroeger was, gezellig met zijn allen.
- Het is nog niet zo lang geleden dat mijn oom overleed. We deden vaak dingen samen, gingen vissen of een filmpje pakken. Hij was best gezond maar kreeg corona en overleed daaraan. Ik kan me niet zo goed concentreren in de les want ik moet heel vaak aan hem denken en dan heb ik het even weer heel moeilijk.

Veel leerlingen geven aan dat zij persoonlijke problemen en problemen in de thuissituatie het liefst bespreken met vrienden en ouders. Pas als hun schoolwerk, schoolprestaties of aanwezigheid in gevaar komt, gaan zij in gesprek

met iemand op de school. De meeste leerlingen noemen hier hun mentor. Deze persoon kan iets voor je 'regelen'. De persoonlijke klik is bij deze problemen minder belangrijk voor de leerling, als de mentor maar praktisch iets voor je kan doen/veranderen.

Schoolorganisatie

- Mijn hele klas gaat vandaag naar Walibi maar ik niet. Ik moet op school blijven omdat mijn ouders de vrijwillige ouderbijdrage niet hebben betaald.
- Het zou wel eens chill zijn om wat eten te kunnen halen bij de kantine maar dat gaat niet, want niks van wat ze hebben is vegan.

Als er problemen zijn die de organisatie van de school aangaan twifelen leerlingen niet bij wie ze terecht kunnen. Hun mentor of bij kleine locaties hun afdelingsleider. Die kunnen iets aan de situatie veranderen. Met klachten of ideeën over het eten gaan de meesten leerlingen direct naar de kantine-medewerkers.

Onderwijskundige zaken

- Gisteren hebben we onze cijfers gekregen voor het mondeling Engels. Ik heb een heel laag cijfer gekregen terwijl ik super goed heb geleerd. Twee klasgenoten van mij die veel slechter zijn in Engels dan ik, hebben allebei een 8 gekregen. Dit kan niet kloppen, mijn docent heeft vast onze toetsen met een vooroordeel nagekeken.
- Ik heb moeite met lezen en spellen en sinds kort een officiële diagnose voor dyslexie. Alle docenten weten het maar bij elke toets is het een hoop gedoe om extra tijd te krijgen en een computer te mogen gebruiken. Ik krijg het idee dat ze me niet willen helpen.

Als dezelfde situatie bij meerdere docenten bestaat, geven de leerlingen aan dat zij naar de afdelingsleider zouden stappen. Als het om een probleem met cijfers met een specifieke docent zou gaan, zouden zij naar de docent zelf stappen. Als ze er niet uitkomen met de docent in kwestie, zouden ze naar de mentor gaan.

Ongewenst gedrag op school

- Onze klas is altijd heel erg druk en er wordt de hele tijd door een paar mensen gescholden met 'homo' of 'slet'. Ze denken dat het heel grappig is maar ik weet dat sommige van mijn klasgenoten het heel vervelend vinden. De docenten doen er niks aan en laten het gewoon gebeuren.
- Ik weet niet wat ik verkeerd heb gedaan, maar opeens krijg ik de hele tijd nare snapchat berichten van kinderen uit mijn klas. Ik weet niet zo goed hoe ik dit moet laten stoppen.

Bij ongewenst gedrag op school zoals pesten of schelden zouden de meeste leerlingen naar hun mentor gaan. In onze voorbeelden ging het om een situatie in een hele klas en een persoonlijke situatie. In de persoonlijke situatie gaven veel leerlingen aan eerst met een vriend of vriendin of ouders erover te praten. En als ze daarna actie wilden ondernemen, dan zouden ze alsnog naar de mentor gaan.

Seksueel grensoverschrijdend gedrag

- Er is een docent die mij wel eens aanraakt wanneer die iets aan mijn tafel komt uitleggen tijdens de les. Dit vind ik echt niet prettig. De docent doet het bij meerdere mensen maar ik wil liever niet aangeraakt worden.
- Een van mijn medeleerlingen maakt de hele tijd seksgrappen in de klas en in de pauze. Maar diegene doet dat ook nog over klasgenoten, terwijl niemand erop zit te wachten. Soms wordt zo'n grap dan ook nog serieus genomen door anderen.

In situaties die (seksueel) grensoverschrijdend zijn, gaven de meeste leerlingen aan naar de hoogste baas op school of de locatie te stappen. In ons voorbeeld ging het ook over een docent. De leerlingen gaven aan in zo'n geval niet naar de mentor te willen stappen, aangezien dat een collega is van de docent die grensoverschrijdend gedrag vertoont. Een aantal leerlingen noemden hier de vertrouwenspersoon als diegene waar ze naartoe zouden gaan als hen een dergelijke situatie zou overkomen.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

- Mijn beste vriendin heeft altijd blauwe plekken op haar armen en benen. Dat zie ik als we gaan omkleden voor gym. Zij probeert ze altijd te bedekken en zegt dat het van paardrijden komt. Ik denk dat zij thuis geslagen wordt. Ik weet niet wat ik moet doen.
- Het liefst zou ik op school blijven aan het einde van de dag, want ik weet dat het thuis weer alleen geruzie en geschreeuw is. Ik wou dat mijn oma en opa dichterbij woonden, dan zou ik bij ze kunnen logeren.

Bij vermoeden van huiselijk geweld bij vrienden gaven leerlingen aan het liefst naar een vertrouwenspersoon toe te gaan en met de vriend in kwestie te gaan praten. De leerlingen benoemden hier dat het echt kunnen vertrouwen dat een vertrouwenspersoon pas in actie komt als de betreffende leerling dat zelf wil cruciaal is. Bij veel ruzie thuis zouden ze pas naar de mentor gaan als het invloed heeft op hun schoolwerk, schoolprestaties of aanwezigheid. Zo niet, dan zouden ze in deze situatie weinig aan school vertellen.

1.4 Wat is de ideale vertrouwenspersoon op school voor middelbare scholieren?

Definitie vertrouwenspersoon volgens leerlingenstatuut Voortgezet onderwijs Amsterdam 2018 (geraadpleegd op 4 april 2022).

“Personeelslid met als taak de opvang van leerlingen en ouders/verzorgers bij klachten die betrekking hebben op alle vertrouwenskwesaties met betrekking tot leerlingen.”

Wij hebben een aantal leerlingen gevraagd een vacaturetekst op te stellen voor de ideale vertrouwenspersoon. Onderstaande eigenschappen kwamen het meest terug.

- Twee personen; een man en een vrouw. Je kunt als leerling zelf een keuze maken of je liever met een man of een vrouw praat.
- Leeftijd is niet belangrijk. Wel moet de persoon 'jong van geest' zijn en niet alles relativiseren of bagatelliseren vanuit het perspectief van volwassenen.
- Aanwezig in de school op een plek die alle scholieren kennen maar waar je wel een vertrouwelijk gesprek kunt voeren zonder dat iedereen dat ziet.
- Goed kunnen luisteren.
- Goed kunnen geheimhouden en duidelijk zijn als dat niet kan/mag.
- Pas in actie komen als de leerling dat wil.
- Meedenken en advies kunnen geven over wat een leerling zelf kan doen.
- Begrijpen welke (tijdelijke) problemen leerlingen in hun middelbare schooltijd kunnen hebben. Opleiding/kennis over ontwikkeling van 12-18 jarigen hebben.
- Altijd of goed bereikbaar voor leerlingen (bijvoorbeeld via WhatsApp). Ook in de avond en het weekend.
- Lief en zorgzaam.
- Loyaal aan leerlingen en welzijn van de leerlingen zien als zijn of haar prioriteit.
- Open en sociaal.
- Humor; niet te zwaar op de hand.

1.5 Wat zou het ideale netwerk van vertrouwen zijn?

Het ideale netwerk van vertrouwen is open, bekend voor iedereen, niet hiërarchisch en laagdrempelig. Het is bekend

bij iedereen wie de vertrouwenspersonen zijn, met welke problemen je daar kunt aankloppen en hoe je de personen zelfstandig kunt bereiken. Dit wordt idealiter meerdere keren per jaar herhaald. De drempel om naar deze personen toe te stappen zou laag moeten zijn, omdat niet elke leerling een vertrouwensband voelt met zijn of haar mentor en daardoor wellicht het gevoel heeft met zijn of haar problemen niet op school terecht te kunnen. Als die leerling een sterk informeel vertrouwensnetwerk bezit, is dat vaak geen probleem. Ook geven de leerlingen aan dat zij met problemen graag naar een persoon gaan waarmee ze echt een klik voelen.

De vertrouwenspersonen zouden idealiter bekend moeten zijn in de school en zich actief moeten inzetten om leerlingen te leren kennen. Dus niet alleen bij problemen, maar ook tijdens de dagelijkse schoolbesommingen. Meegaan op schoolreizen, uitjes en tijdens feesten zou een goede investering kunnen zijn om bekend te raken bij leerlingen en om leerlingen te leren kennen. De leerlingen geven aan geen externe vertrouwenspersoon te wensen omdat diegene jou, de docenten en de school niet kent. Als ze een onafhankelijk persoon willen zien, bezoeken ze liever een zelfgekozen psycholoog of therapeut.

Het netwerk van vertrouwen is actief en er wordt door iedereen aan gewerkt. Ook als er geen problemen zijn, zijn er gesprekken met leerlingen. Als er ongewenst gedrag op school is (in een klas of tussen leerlingen) wordt daar direct actie op ondernomen door de personen in het informele netwerk van vertrouwen op de school. Er wordt ook aan nazorg gedaan.

Het ideale netwerk biedt ook keuzes. Keuzevrijheid voor een persoon waarmee je echt een klik voelt, is voor de scholieren erg belangrijk. Ze geven aan dat als zij geen klik voelen met een mentor of docent, ze niet over persoonlijke problemen met diegene zullen praten. Voor leerlingen met een zwak informeel netwerk zou dit problemen kunnen vergroten in plaats van oplossen.

Hoofdstuk 2 Conclusies

Vertrouwen is niet iets dat je automatisch krijgt. Je moet het “verdienen” en eraan “werken”. Een ‘klik’ voelen met iemand is het startpunt voor het opbouwen van een waardevolle vertrouwensrelatie. Voor het in vertrouwen nemen van een volwassene is het voor middelbare scholieren belangrijk dat zij diegene (een beetje) kennen en weten dat ze diegene kunnen vertrouwen. Een volwassene moet bovenal goed luisteren en pas in actie komen als de leerling dat wil.

We hebben bij elke school bekeken wat zij in hun schoolgidsen en leerlingenstatuten geschreven hebben over vertrouwensbanden en vertrouwenspersonen. Hieruit kunnen wij concluderen dat alle scholen een ondersteuningsstructuur bieden en beschrijven naar wie de leerlingen met welk probleem toe kunnen gaan. In de gesprekken met leerlingen bleek deze kennis (personen en soort issues) echter lang niet bij alle leerlingen aanwezig te zijn.

De volwassenen die er zijn voor problemen moeten duidelijk aanwezig zijn in de school. De personen moeten niet alleen bij naam bekend zijn, maar idealiter kennen deze personen de leerlingen ook (een beetje). De leerlingen willen het liefst een klik met die persoon ervaren. Pas dan krijgt de zorgstructuur waarde en inhoud. Er is een formeel en informeel netwerk van vertrouwen op de scholen die we bezochten. Op scholen waar de band met de ‘aangewezen’ personen zoals een mentor en/of vertrouwenspersoon afwezig of niet sterk is, gaan de leerlingen met problemen naar docenten met wie ze de vertrouwensband wél voelen.

De meeste leerlingen die wij hebben gesproken kunnen bij hun mentor terecht. Voor veel leerlingen voelt dit als een vertrouwenspersoon. De volwassenen die op school officieel de functie ‘vertrouwenspersoon’ hebben, zijn veelal onbekend bij de leerlingen en bij deze persoon aankloppen heeft

een hoge drempel.

Het is voor een veilig leef- en leerklimate op school dan ook erg belangrijk dat er een netwerk van vertrouwen is dat laagdrempelig is en bekend is bij alle leerlingen. Een netwerk van vertrouwen kan alleen bestaan als de cultuur op school veilig is. Voor leerlingen is een schoolcultuur veilig als de leerlingen voortdurend merken/voelen dat de volwassenen die op school werken te vertrouwen zijn.

- Dat volwassenen het beste met hen voorhebben;
- Dat volwassenen echt luisteren;
- Dat volwassenen ervaring hebben met de ontwikkeling van jongeren tussen 12-18 jaar en weten welke problemen er (tijdelijk) kunnen spelen;
- Dat volwassenen je verhaal voor zich kunnen houden en pas in actie komen als jij dat wilt.

Alleen volwassenen in de school benoemen waar scholieren als zij problemen hebben bij terechtkunnen, is niet voldoende. De leerlingen hebben het nodig dat deze personen bekend zijn in de school en met de leerlingen. Dit is nodig om de drempel laag te maken. Daarnaast is het ook belangrijk dat deze personen het juiste karakter bezitten, de juiste ervaring hebben met middelbare scholieren en het juiste mandaat hebben in de organisatie zodat ze, als dat nodig is, echt actie kunnen ondernemen. Tevens is het van belang dat de personen proactief zijn en leerlingen zelf benaderen.

Ook moet vaak herhaald worden welke personen er zijn als de leerlingen ze nodig hebben. De vertrouwenspersoon is niet altijd bekend bij de leerlingen. Het idee heerst dat je grote problemen moet hebben voordat je naar de vertrouwenspersoon gaat. Welk probleem is dan groot genoeg? En kun je zonder dat iemand het doorheeft op school naar de vertrouwenspersoon? Leerlingen willen niet anders zijn dan anderen en niet als ‘probleemkind’ bekend staan op school. Idealiter is de vertrouwenspersoon ook zichtbaar aanwezig

op school als er geen problemen zijn. En toegankelijk zonder langs allerlei andere personen binnen het netwerk te moeten.

Een belangrijke conclusie is dat de zorgstructuur op de bezochte middelbare scholen aanwezig is, maar dat nog niet alle verbindingen tussen de verschillende actoren op school optimaal aanwezig zijn of functioneren. Aan vertrouwen en verbinding moet doorlopend gewerkt worden. Kortom, de vier scholen die wij bezocht hebben in dit onderzoek hebben allen een formeel netwerk van vertrouwen binnen de school geregeld. De verschillende personen die je mag verwachten, zijn aanwezig en hierover wordt ook gecommuniceerd in de schoolgidsen en leerlingenstatuten. Het is echter belangrijk gebleken dat de personen vaker benoemd en meer bekend moeten zijn binnen de school.

Voor leerlingen die problemen hebben waarbij hun schoolprestaties daaronder dreigen te leiden, bieden de scholen hulp die relatief effectief door leerlingen benut wordt. Echter, de verbindingen en communicatie in het netwerk kunnen en moeten sterker om meer leerlingen te bereiken. Leerlingen die het niet met hun mentor kunnen vinden, weten niet altijd dat zij ook naar anderen kunnen gaan.

Voor leerlingen met wie het tijdelijk minder gaat (denk aan stress, ziekte, prestatiedruk en een overlijden in de familie) is er een minder sterk vangnet. Juist deze leerlingen weten niet altijd met welk probleem ze bij welke personen terecht kunnen op school. Als deze leerlingen een sterk informeel (persoonlijk) vertrouwensnetwerk hebben, is er meestal niets aan de hand. Leerlingen die een goede band hebben met vrienden, ouders en/of andere familie geven aan het formele netwerk op school minder nodig te hebben. Behalve als hun situaties voor (tijdelijke) problemen op school zorgen. Zoals afwezigheid, slechte concentratie of slechte cijfers.

Voor leerlingen die geen sterk informeel netwerk hebben,

is school erg belangrijk om hen (tijdelijk) te ondersteunen. Volwassenen die zij kunnen vertrouwen op school zijn voor deze leerlingen cruciaal.

We hebben ook aandacht gegeven aan de coronasituatie, omdat de mogelijkheid bestaat dat leerlingen door schoolsluitingen en afstandsonderwijs een ander gevoel kunnen hebben gekregen bij vertrouwen 'op' school. De leerlingen gaven echter aan dat zij de afstand tot school niet als groter ervaren door de corona-maatregelen.

NB. Wij deden in 2020 een onderzoek naar prestatiedruk onder middelbare scholieren in opdracht van LAKS. Daaruit bleek dat leerlingen welzijn zwaar leidt onder prestatiedruk. Het is dus wel zorgelijk dat leerlingen met deze problemen het gevoel hebben dat zij niet altijd op school terecht kunnen.

Hoofdstuk 3 Aanbevelingen en advies

Leerlingen zijn volop in ontwikkeling. Ze zijn tussen hun twaalfde en achttiende met van alles bezig. Thuis, met vrienden, op clubs en bij verenigingen. Ze hebben stress, zijn blij, hebben (tijdelijke) problemen of zien die bij anderen. Vertrouwensbanden vragen tijd en energie. Met name van de volwassenen. Leerlingen verwachten dat de volwassenen hun best doen om de leerlingen te leren kennen. Ook als een leerling ogenschijnlijk geen problemen heeft, is het belangrijk om contact te zoeken en te maken. Niemand wil echt 'anders' zijn, niemand wil bekend staan als 'een probleemkind', dus kan het zijn dat leerlingen zelf niet met hun problemen komen; het is belangrijk om proactief te zijn.

Werk aan het netwerk van vertrouwen op school in de breedte. Help docenten ruimte te geven in de les om ook een gesprekje aan te gaan met leerlingen over wat hen bezighoudt. Stimuleer leerlingen om met medewerkers op school te praten. Dit geldt natuurlijk ook voor de volwassenen op school. Niet alleen als het slecht met je gaat

maar ook als het goed gaat. Je werkt daarmee aan het informele netwerk van vertrouwen binnen de school. Dit kan het formele netwerk versterken.

Herhaal en intensiveer de communicatie over de aanwezige personen in het formele en informele netwerk. Maak duidelijk dat de volwassenen er voor alle leerlingen zijn en wat zij in hun verschillende rollen kunnen en willen betekenen. Als leerlingen geen klik voelen met hun mentor, onderzoek of zij wel een klik voelen met een andere medewerker op school. Moedig leerlingen aan met medewerkers in vertrouwen te praten. En reageer direct en gepast op elk gedrag dat niet te tolereren valt, zoals pesten of ander ongewenst gedrag van medewerkers of leerlingen. Op een van de scholen die we bezochten, hadden leerlingen uit de onderbouw een 'eigen' leerling uit de bovenbouw waar ze met vragen en problemen naartoe konden gaan. Dit is voor leerlingen erg laagdrempelig. Als er problemen zijn waar deze oudere leerlingen niet bij kunnen helpen, moet er alsnog gebruik gemaakt kunnen worden van het formele netwerk van school.

Maak alle personen in het netwerk zichtbaar in de school. En zet daarnaast op de website/portal de gegevens zodat de leerlingen de vertrouwenspersoon zelfstandig kunnen benaderen, zodat zij daarvoor niet altijd via hun mentor contact hoeven te zoeken of het gevoel te hebben dat dat moet. Soms willen zij ook niet dat medeleerlingen en docenten weten dat ze naar een vertrouwenspersoon toe gaan.

Investeer in de verbindingen en de waarde van het netwerk van vertrouwen op middelbare scholen. Ten eerste door de functie van een vertrouwenspersoon bekender en laagdrempeliger te maken. Het is voor leerlingen onduidelijk of de vertrouwenspersoon er is voor iedereen die wil praten over problemen, of alleen voor leerlingen met hele grote problemen.

In de handreiking van Stichting School en Veiligheid voor vertrouwenspersonen staat dat de vertrouwenspersoon er voor alle problemen/situaties zijn die we aan de leerlingen hebben voorgelegd in de vorm van vignettes (zie 1.3 in dit rapport). De meeste leerlingen geven aan dat ze met het gros van deze situaties naar mentor/coach of teamleider zouden gaan.

De vertrouwenspersoon is zichtbaar op school, kent de leerlingen en is er ook als er geen problemen zijn. Bijvoorbeeld tijdens een schoolreis, een feest of een uitje. Of laat de vertrouwenspersoon eens een mentorles overnemen. Het is aan te bevelen om als school de functie van vertrouwenspersoon aan de leerlingen uit te leggen.

Investeer ten tweede in goed mentorschap. Idealiter is het voor docenten een keuze of zij ook mentor willen en kunnen zijn. Bied alle mentoren regelmatig trainingen aan waarin ze leren over de ontwikkeling van middelbare scholieren en welke problemen die (tijdelijk) kunnen ervaren. Stimuleer mentoren om feedback van leerlingen te vragen of organiseer dit schoolbreed. Train tevens luistervaardigheden en benadruk om pas in actie te komen als leerlingen dat willen/vragen (tenzij de wet vraagt om te acteren). Een mentor praat ook met leerlingen waarmee het (ogenschijnlijk) goed gaat. Investeer in het begin van het jaar door leerlingen te leren kennen. Juist de interesse in de leerling, ook al speelt er niks, is cruciaal om een vertrouwensband op te bouwen. Zodra er dan echt een probleem ontstaat, komt de leerling eerder naar de mentor toe, omdat de leerling dan voelt dat diegene er voor hem of haar is. Dat hij of zij luistert en hem of haar een beetje kent. Advies komt ook beter aan als de leerling het idee heeft dat het advies ook echt bij hem of haar past. Onderzoek of het mogelijk is het netwerk van vertrouwen zo aan te passen dat er meer keuzevrijheid is voor leerlingen om hun eigen mentor te kiezen.

"Ik heb niet echt een voorkeur voor een persoon maar er moet een soort klik zijn, met sommige mensen wil ik niet praten. Het kan een man zijn, vrouw zijn, jong of oud, het maakt niet uit. Altijd als ik met mensen ging praten ging ik met meerdere mensen tegelijk praten en dan bleef ik met degene praten bij wie het fijn is." Jongen, 13 jaar.

"Het kan gewoon matchen of het kan een mismatch zijn, ik ben echt een sporter maar heb nu een tekendocent, echt een totale mismatch. Je moet echt kijken naar het kind of het bij elkaar past". Jongen 15 jaar.

"Hij vraagt ook om onze feedback met Google Forms van hey hoe vinden jullie dat ik dit doe...Zo leert hij ook steeds beter hoe hij er voor ons kan zijn." Meisje, 17 jaar.

Over OneTwentyone

OneTwentyone is gespecialiseerd in het bereiken van de jeugd. Om kinderen en hun ouders actief te krijgen, is het noodzakelijk inzicht te krijgen in hun belevingswereld. Die belevingswereld verandert razendsnel. Doel is dat de kinderen en hun ouders u uitnodigen in hun (drukke) wereld in plaats van dat u zich 'opdringt'. Dit vraagt dat u inzicht heeft waar kinderen en hun ouders behoefte aan hebben. OneTwentyone gaat hiervoor met uw doelgroep in gesprek. Om te achterhalen waar u kunt aanhaken bij hun belevingswereld en welke elementen van uw activiteit kinderen en ouders aanspreken en hoe uw bedrijf daarvan kan profiteren.

Onderzoeksruidtes

OneTwentyone heeft meerdere locaties in Nederland waar zij onderzoek kan doen. Naast Amsterdam doen wij ook vaak onderzoek in Amersfoort, Rotterdam en Den Bosch.

Partners

OneTwentyone werkt samen met andere jongerenexperts om succesvolle onderzoeksprojecten ook praktisch door te vertalen naar marketing en communicatie. Op de website kunt u meer lezen over deze experts.

Meer weten?

Wilt u meer weten over jongerenonderzoek of over OneTwentyone? Volg dan @paulienkreutzer op twitter of like OneTwentyone op Facebook. U kunt ook altijd direct contact opnemen met Paulien Kreutzer.

Paulien Kreutzer
paulien@onetwentyone.nl
www.onetwentyone.nl
KVK nr. 34310979
BTW-id NL001958255B96
NL25INGB0005724607